

"Evet, namazı kılıyordu, kibleyi tanımiyordu; sonra tanıdı veya tanıyacaktı. Ehvenüşşerreyn, bir adalet-i izâfiyedir..." Devamıyla izah eder misiniz?

"Sual: Bazı adam, 'Şeriata muhâliftir.' diyor?"

"Cevap: Ruh-u meşrutiyet, şeriattandır; hayatı da ondandır. Fakat ilcâ-i zarûretle teferruat olabilir, muvakkaten muhâlif düşsün. Hem de, her ne hâl ki, meşrutiyet zamanında vücuda gelir! Meşrutiyetten neş'et etmesi lâzım gelmez. Hem de, hangi şey vardır ki, her cihetle şeriata muvâfık olsun; hangi adam var ki, bütün ahvâli şeriata mutâbık olsun? Öyle ise şahs-ı mânevî olan hükûmet dahi mâsum olamaz; ancak Eflâtûn-i İlâhînin medîne-i fâzıla-i hayaliyesinde mâsum olabilir. Lâkin, meşrutiyet ile sû-i istimâlâtın ekser yolları münsed olur; istibdatta ise açıktır."

"Sual: İtiraz ettiğin şeye nasıl cevap veriyorsun?"

"Cevap: Ben libâsa ilişiyordum. Hükûmet iyi bir adamdır. Pislerin libâsını giymişti. Biz o libâsı yırtmak ve yıkamak istiyorduk, olamadı. Zamana bıraktık; ta yavaş yavaş yırtılsın. Evet, namazı kılıyordu, kibleyi tanımiyordu; sonra tanıdı veya tanıyacaktı. Ehvenüşşerreyn, bir adalet-i izâfiyedir. Fakat kemâl-i telehhûf ile bağıriyorum ki, şiddete inkılâp eden fikr-i intikâmın tedâhülü ve heyecânâtı intâc eden tecrübesizlik, üzerimize emri şiddetlendirdi, pahalaştırdı. Muvakkaten, bir nevî karanlık çöktü. Emin olunuz ki, çekilecektir."(1)

Cumhuriyetin ruhu ve özü İslam'a uygundur. Hatta İslam'ın meşveret ve istişareye verdiği önem cumhuriyete can suyu gibi hayat verir. Fakat her dönemin ve her coğrafyanın inanç ve kültür kimliği cumhuriyeti kendine göre yorumlar ve ona göre şekillendirir. Mesela, İngiltere cumhuriyeti kendi kültür ve inancına göre yorumlar ona göre bir elbise giydirir. Biz İngiliz menşeli olan bu cumhuriyeti bu şekli ile alıp İslam ülkelerine giydiremeyiz.

Yani cumhuriyetin bir evrensel yüzü bir de yerel yüzü vardır. İslam cumhuriyetin evrensel yüzü ile barışıktır. Biz cumhuriyetin evrensel ruhuna İslam elbisesini giydirirsek, o zaman cumhuriyet bizim ve bizden olur.

Hem İslam belli bir yönetim şeklini öngörmüyor, bu noktayı insanların akıl ve birikimine havale ediyor. İnsanlığın ortak akli ise mutlak hayrı yakalayamaz, yani her yönü ile hem insanlığa hem de şeriata tam mutabık bir şeyi ihdas etmek insanlık için mümkün değildir. Bu ancak Eflatun'un hayalindeki "**Fazilet Şehri**" ile olur ki bu da fanteziden öteye geçmez.

"...Hükûmet iyi bir adamdır. Pislerin libâsını giymişti. Biz o libâsı yırtmak ve yıkamak istiyorduk, olmadı. Zamana bıraktık; ta yavaş yavaş yırtılsın. Evet, namazı kılıyordu, kibleyi tanımıyordu; sonra tanıdı veya tanıyacaktır..." ifadesi, bazı şeylerin anlaşılması ve kabullenilmesi zamanla olur anlamına geliyor. On yıl sonra anlaşılacak bir şeyi şimdiden zihne boşaltmak pek mümkün değildir.

Kötü bir şeyin kötülüğünü saatlerce anlatırsın anlaşılmaz, ama kötülük yaşandığında anında kavrarsın. Kişinin namazı kılması tek başına yetmiyor, bir de doğru tarafa yani kibleye yönelmesi gerekiyor. Kişinin amacının din ve şariat olması yeterli olmuyor, bir de zamanın gereklerini ve ruhuna uygun hareket etmesi icap ediyor. **Meşrutiyet ise bu zamanın bir ilcaatıdır.**

(1) bk. [Münazarat](#).